

2η ενότητα

ΖΟΥΜΕ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Σ' αυτή την ενότητα:

- α μιλήσουμε για την οικογένειά μας και γενικότερα για την οικογένεια ως θεσμό.
- α γνωρίσουμε τις σημασίες των **εγκλίσεων**.
- α μάθουμε να αναγνωρίζουμε τις **χρονικές βαθμίδες των ρημάτων**.
- α δούμε τα διαφορετικά είδη των **συνθέτων**.
- α ασκηθούμε στην **περίληψη** ενός κειμένου **με τη βοήθεια πλαγιότιπλων**.

Κείμενο 1 [Περίεργα πλάσματα οι μαμάδες...]

Ύστερα από μισή ώρα, βγαίνω φωνάζοντας.

– Ορίστε! Τα 'μαθα! Άντε να σ' τα πω, γιατί θέλω να πάω βόλτα. Παίζει ο Μίκης απόψε.

– ΒΟΛΤΑ; Τολμάς να θες να πας και βόλτα μετά απ' αυτά;

– Ναι, τολμάω. Και βέβαια τολμάω. Αλλά εσείς οι γονείς θέλετε να βλέπετε μόνο τ' άσχημα. Φτου! Έφερα 18 Αρχαία, 19 Νέα, 17 Έκθεση, 18 Γλώσσα, μην πω για Ιστορίες, Γεωγραφίες κι αυτά, γιατί άντε! Αλλά εσείς; Μόνο τους χαμηλούς βαθμούς βρήκατε και κοιτάξατε!

Και εδώ είναι που με πήραν τα κλάματα. Αχ, μ' αρέσει αυτό το παιχνίδι. Κλαίω λες και φεύγει ο γιος μου στον πόλεμο! Και τότε όλα αλλάζουν. Η μαμά μου χαμηλώνει το κεφάλι και κοιτάζει τα γόνατά της. Και μέχρι να ολοκληρώσει την κίνηση, ήδη έχω φανταστεί το μονόλογο που θα επακολουθήσει: «Αχ, παιδί μου, εγώ για σένα το λέω... Μα, να 'σαι τόσο έξυπνη και να φέρνεις τέτοιους βαθμούς στα Μαθηματικά; Γιατί; Ορίστε. Βλέπεις ότι άμα θες μπορείς να γίνεις τέλεια και να πάρεις και έπαινο! Εγώ για σένα το λέω...».

Και τα λέει! Ακριβώς αυτά λέει! Μου 'ρχεται να γελάσω, αλλά προτιμώ να συνεχίσω το δράμα λίγο ακόμα. Καμιά φορά τα χάνω με τον εαυτό μου. Θέλω να είμαι αληθινή και υποστηρίζω πάντα τη γνώμη μου και δεν προσποιούμαι και δε λέω ψέματα, αλλά ώρες ώρες αυτό το παιχνίδι είναι διασκεδαστικότερο! Χωρίς να προσθέσω τίποτα, της δίνω το βιβλίο της Φυσικής και, με μάτια σαν το Νιαγάρα, της λέω το μάθημα μέσα από τα απαραίτητα αναφιλητά. Πόσο το γλεντάω! Και στο τέλος λέω αυτό που θέλει ν' ακούσει:

– Θα προσπαθήσω, μαμά... θα γίνω καλύτερο παιδί... Αχ... Αχ... –ας μη βάλω άλλα «αχ» γιατί θα προδοθώ– ...Δεν αξίζω τίποτα, θα κλειστώ στο δωμάτιό μου και θα διαβάζω. Και όλοι οι φίλοι μου θα διασκεδάσουν... Δε με νοιάζει... Δε θα πάω βόλτα... Δε θέλω να δω κανέναν...

Και πάνω που πάει να μου μιλήσει, να μου πει ό,τι λέει πάντα «έλα τώρα, μην το παίρνεις κατάκαρδα... Άντε, βγε, δεν μπορώ να σε βλέπω στενοχωρημένη» κι άλλα τέτοια, να σου που χτυπάει το κουδούνι. Είναι ο Μίκης με την Αμαλία, την κοπέλα του –καλά! πανέμορφη!– και ήρθαν να με πάρουν να πάμε στο club που θα παίξουν απόψε. Τώρα να συνεχίσω το δράμα; Γιατί όχι;

– Όχι, δεν πάω πουθενά. Είμαι μια άχρηστη.

– Λοιπόν, άσε τις μπουρδες και πήγαινε με τα παιδιά που ήρθαν να σε πάρουν. Και άσε αυτά τα μούτρα. Άντε πλύσου λίγο, χάλια δείχνεις, λέει η μαμάκα μου, που δε μασάει.

Υπακούω. Ο Μίκης γελάει γιατί με ξέρει. Υπακούω, γιατί την άλλη φορά που αποφάσισα να συνεχίσω το δράμα, η καλή μου η μαμά έκρινε ότι έπρεπε να μείνω μέσα τελικά για να μου περάσει κι έτσι έχασα τη βόλτα. Πήγα με σκυμμένο το κεφάλι στο δωμάτιό μου κι άλλαξα ρούχα. Βέβαια πήρα και το Βασίλη τηλέφωνο να τον ενημερώσω.

– 'Ντάξει, πέτυχε! Ντύσου κι ερχόμαστε. Α! Ντυμένος είσαι; Καλά, ερχόμαστε.

Το ίδιο σκυμμένη και τεθλιμμένη, είπα γεια στη μαμά μου, η οποία με φίλησε «γλυκά» όπως θα 'λεγε κι εκείνη και φύγαμε.

Τι περίεργο πράγμα με τη μαμά μου: Λοιπόν, όταν καμιά φορά θέλω να κάνω κοπάνα απ' το σχολείο και προφασίζομαι στομαχόπονο πρωί πρωί, το καταλαβαίνει, μου λέει ν' αφήσω τα παραμύθια και με στέλνει ντουγκρού στο σχολείο. Κι άλλοτε πάλι, αν ο στομαχόπονος είναι όντως αληθινός, μ' αφήνει να κοιμηθώ. Μα το ίδιο θέατρο παίζω. Αλλά, πού τα καταλαβαίνει τα ψεύτικα, κι εγώ δεν ξέρω... Όμως, τις φάσεις σαν την αποψινή δεν ξέρω πώς τις πιστεύει. Αλλά είμαι σίγουρη ότι δεν είναι βλάκας. Οπότε, είτε της θίγω καμιά ευαί-

σθητη χορδή και δεν της πάει να με βλέπει στενοχωρημένη στα πρόθυρα κατάθλιψης, είτε απλά καταλαβαίνει πού το πάω, θέλει να μ' αφήσει να βγω και τελικά το κάνει, αφήνοντάς με να πιστέψω ότι την κορίδεψα. Περίεργα πλάσματα οι μαμάδες...

Χαρά Γιαννακοπούλου, *Λητώ*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1999

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1 Ποια τακτική ακολουθεί το κορίτσι του κειμένου, προκειμένου να του επιτρέψει η μητέρα του να πάει βόλτα;
 - Χρησιμοποιείτε αντίστοιχες τακτικές εσείς;
- 2 Γιατί το κορίτσι του κειμένου ολοκληρώνει τις σκέψεις του με τη φράση «Περίεργα πλάσματα οι μαμάδες»;
 - Συμφωνείτε με τη διαπίστωση αυτή;

Κείμενο 2 [Η μητέρα συχνά εργάζεται]

Με την πάροδο των ετών παρατηρούμε ότι όλο και περισσότερες γυναίκες σ' όλα τα κράτη του κόσμου, της Ευρώπης και στη χώρα μας συμμετέχουν ενεργά στην αγορά εργασίας, διεκδικώντας επαγγελματική απασχόληση. Αυτό σημαίνει ότι, καθώς η μητέρα βρίσκεται πολλές ώρες στη δουλειά, η φροντίδα για το σπίτι και τα μέλη της οικογένειας απαιτεί αλλαγές: οι παραδοσιακοί ρόλοι αναθεωρούνται, οι ευθύνες μοιράζονται, όλοι χρειάζεται να αναλάβουν δουλειές, ώστε το σύστημα της οικογένειας να συνεχίσει να λειτουργεί αποτελεσματικά ως προς τις ανάγκες που υπάρχουν.

Οι γονείς αναγκάζονται να δουλεύουν ολόένα και περισσότερο σε εργασίες, που γίνονται σταδιακά όλο και πιο απαιτητικές. Οι συνθήκες των μεγαλουπόλεων δεν είναι ιδιαίτερα φιλικές για τους κατοίκους τους. Ο βιοπορισμός, πιθανόν, να εξαντλεί τους ανθρώπους και τις δυνάμεις τους. Η υπερένταση, οι συγκρούσεις και το άγχος αποτελούν καθημερινό μέρος της ζωής στη σημερινή εποχή. Έτσι, γυρίζουν στο σπίτι κουρασμένοι, χωρίς ψυχικά και σωματικά αποθέματα. Η ενασχόληση με τα παιδιά τους μετατρέπεται σε μια σειρά από ενέργειες ρουτίνας. Τα συναισθηματικά προβλήματα των εφήβων παίρνουν, συχνά, τη μορφή μπελά για τους γονείς, που προσπαθούν να τελειώσουν τη μέρα τους, χωρίς άλλες συγκρούσεις και βάσανα σαν εκείνα που αντιμετώπισαν στη δουλειά τους. Οι εφήβοι αισθάνονται ότι παραμελούνται και ότι τα προβλήματά τους μένουν χωρίς απάντηση, λύση ή και στήριξη από τους μεγάλους. Η άρνηση, η σιωπή, η αναβολή, η έλλειψη σεβασμού γεννούν προβλήματα που συσσωρεύονται και, όταν δεν αντιμετωπίζονται έγκαιρα και ουσιαστικά, οδηγούν τους εφήβους σε παραπταματική συμπεριφορά.

Ωστόσο, η επαγγελματική δραστηριότητα της μητέρας δεν είναι απειλητική για την ισορροπία και τη συνοχή της οικογένειας. Η εργαζόμενη μητέρα ενισχύει οικονομικά την οικογένεια, αλλά και η ίδια μέσα από τη δουλειά της αισθάνεται δραστήρια και πιο ολοκληρωμένη, κάτι που έχει θετική επίπτωση και στην ισορροπημένη σχέση με τα παιδιά της.

Γονείς: όταν τα πράγματα... δεν πάνε καλά,
 ενημερωτικό φυλλάδιο του ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1 Ποια προβλήματα δημιουργεί στην οικογένεια η εξαντλητική επαγγελματική απασχόληση των γονέων;
- 2 Γιατί η επαγγελματική δραστηριότητα της μητέρας δεν είναι απειλητική για την ισορροπία της οικογένειας; • Ποια είναι η προσωπική σας άποψη για το θέμα αυτό;

Κείμενο 3 [Αχ αυτοί οι γονείς μας!]

Quino, *Μαφάλντα*, αρ. 9, μτφρ. Κατερίνα Χριστοδούλου, εκδ. Παρά Πέντε/Μέδουσα, 1991

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1 Παρακολουθήστε και περιγράψτε τις εκφράσεις που παίρνουν τα πρόσωπα των γονιών της Μαφάλντα, καθώς εκείνη μιλάει.
- 2 Γιατί δε δέχεται η Μαφάλντα να κάνει αυτό που της ζητάει η μητέρα της;

Κείμενο 4

Ο σκοπός των Παιδικών Χωριών SOS είναι να βοηθούν παιδιά που έχουν ανάγκη φροντίδας και προστασίας, γιατί έχουν βρεθεί μακριά από το φυσικό, οικογενειακό τους περιβάλλον, προσφέροντάς τους τη δυνατότητα να ξαναβρουν ένα μόνιμο σπίτι και να ζήσουν σε ένα περιβάλλον, το οποίο πλησιάζει το πλαίσιο της φυσικής οικογένειας.

Σε μία οικογένεια SOS ζουν μαζί έξι ως οκτώ παιδιά, αγόρια και κορίτσια διαφορετικών ηλικιών, που μεγαλώνουν μαζί σαν αδέρφια και φοιτούν στα τοπικά δημόσια σχολεία. Η επιλογή των παιδιών στα Παιδικά Χωριά γίνεται με αποκλειστικό κριτήριο την ανάγκη προστασίας τους, ανεξάρτητα από τη φυλή, την εθνικότητα ή τη θρησκεία τους.

Ένα Παιδικό Χωριό SOS αποτελείται από 15-20 σπίτια και κτίζεται κοντά σε κατοικημένες περιοχές αποτελώντας μέρος της περιφέρειας της πόλης, αλλά και μια γέφυρα προς την κοινωνία για τα παιδιά που ζουν σε αυτό.

Τα Παιδικά Χωριά SOS αναλαμβάνουν την ευθύνη των παιδιών από μικρή ηλικία, προσφέροντας συνεχή εκπαίδευση στα σχολεία της περιοχής, και τα καλύπτουν μέχρι την πλήρη κοινωνική και επαγγελματική τους αποκατάσταση. Μετά την ολοκλήρωση της βασικής τους εκπαίδευσης και κατά τη διάρκεια της μαθητείας τους σε ένα επάγγελμα ή των σπουδών τους, ζουν στη Στέγη Νέων, η οποία είναι το λογικό αναγκαίο συμπλήρωμα στην παιδαγωγική αντίληψη της φιλοσοφίας μας.

Ενημερωτικό φυλλάδιο των Παιδικών Χωριών SOS

<http://www.sos-villages.gr>

Μία μητέρα SOS, αδέλφια,
ένα σπίτι, ένα χωριό.

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1 Ποιος είναι ο σκοπός των Παιδικών Χωριών SOS;
- 2 Πώς λειτουργεί ένα Παιδικό Χωριό SOS; • Έχετε επισκεφτεί ένα Παιδικό Χωριό SOS;

B1

Εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις

Θυμάμαι ότι:

Οι μορφές που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει πώς παρουσιάζεται το νόημά του από εκείνον που μιλάει λέγονται **εγκλίσεις**. Οι εγκλίσεις είναι τρεις: η **οριστική**, η **υποτακτική** και η **προστακτική**.

Ακούω και μιλώ

- Σε ποια έγκλιση βρίσκονται τα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες στις παρακάτω προτάσεις;
 - Οι συνθήκες των μεγαλουπόλεων **δεν είναι** ιδιαίτερα φιλικές για τους κατοίκους τους. (κείμε. 2)
 - Να** σ' τα **πω**, γιατί θέλω να πάω βόλτα. (κείμε. 1)
 - Έλα** τώρα, **μην** το **παίρνεις** κατάκαρδα... (κείμε. 1)
 - Άντε **πλύσου** λίγο, χάλια δείχνεις. (κείμε. 1)
 - Μα, **να** 'σαι τόσο έξυπνη και **να φέρνεις** τέτοιους βαθμούς στα Μαθηματικά; (κείμε. 1)
 - Σκέψου** ότι αυτοί οι καλοί άνθρωποι, πριν να εκπαιδεύσουν εμάς, **δεν είχαν** εκπαιδεύσει κανέναν. (κείμε. 3)
 - Και όλοι οι φίλοι μου **θα διασκεδάζουν**. (κείμε. 1)
- Σε καθεμία από τις παραπάνω προτάσεις διαπιστώστε αν:
 - η οριστική φανερώνει: το πραγματικό, το δυνατό/πιθανό ή παράκληση.
 - η υποτακτική φανερώνει: το ενδεχόμενο, προτροπή (ή αποτροπή), παραχώρηση, απορία ή προσταγή.
 - η προστακτική φανερώνει: προσταγή, προτροπή ή απαγόρευση.
- Διατυπώστε το διάλογο ενός πατέρα με το γιο του, χρησιμοποιώντας τη φράση «Με αφήνεις να πάω στο πάρτι» ή «(Δε) σε αφήνω να πας στο πάρτι» σε διάφορες εγκλίσεις.

Διαβάζω και γράφω

Στα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες σημειώστε την έγκλιση και τη σημασία της:

- Έφερα 18 Αρχαία, 19 Νέα, 17 Έκθεση, 18 Γλώσσα, **μην πω** για Ιστορίες, Γεωγραφίες κι αυτά. (κείμε. 1)
.....
- Η εργαζόμενη μητέρα **ενισχύει** οικονομικά την οικογένεια. (κείμε. 2)
.....
- Λοιπόν, **άσε** τις μπουρδες και **πήγαινε** με τα παιδιά που ήρθαν να σε πάρουν. (κείμε. 1)
..... /
.....
- Ο βιοπορισμός, πιθανόν, **να εξαντλεί** τους ανθρώπους και τις δυνάμεις τους. (κείμε. 2)
.....
- Η ενασχόληση με τα παιδιά τους **μετατρέπεται** σε μια σειρά από ενέργειες ρουτίνας. (κείμε. 4)
.....
- Τώρα **να συνεχίσω** το δράμα; (κείμε. 1)
.....

Μαθαίνω για τις εγκλίσεις του ρήματος

- ▶ Η **οριστική** συνήθως φανερώνει το πραγματικό, αλλά μερικές φορές μπορεί και να δηλώσει το δυνατό, το πιθανό, ευχή και παράκληση.
- ▶ Η **υποτακτική** φανερώνει το ενδεχόμενο, το επιθυμητό, αλλά και προτροπή, παραχώρηση, ευχή, το δυνατό, απορία, το πιθανό, προσταγή.
- ▶ Η **προστακτική** φανερώνει συνήθως προσταγή, προτροπή, απαγόρευση, αλλά μπορεί και να δηλώνει και παράκληση, ευχή, έντονη περιέργεια.

B2

Οι χρόνοι του ρήματος

Ακούω και μιλώ

1. Στα παρακάτω αποσπάσματα του κειμένου 1 βρείτε μόνο τα ρήματα που βρίσκονται στην οριστική. • Στη συνέχεια ονομάστε τη χρονική βαθμίδα τους (παρόν, παρελθόν, μέλλον).
 - α. *Μόνο τους χαμηλούς βαθμούς βρήκατε και κοιτάξατε! Και εδώ είναι που με πήραν τα κλάματα.*
 - β. *– Θα προσπαθήσω, μαμά... Θα γίνω καλύτερο παιδί... Αχ... Αχ... –ας μη βάλω άλλα «αχ» γιατί θα προδοθώ... Δεν αξίζω τίποτα. Θα κλειστώ στο δωμάτιό μου και θα διαβάζω. Κι όλοι οι φίλοι μου θα διασκεδάζουν...*
 - γ. *Τι περίεργο πράγμα με τη μαμά μου: Λοιπόν, όταν καμιά φορά θέλω να κάνω κοπάνα απ' το σχολείο και προφασίζομαι στομαχόπονο πρωί πρωί, το καταλαβαίνει, μου λέει ν' αφήσω τα παραμύθια και με στέλνει ντουγκρού στο σχολείο.*
2. Χρησιμοποιήστε κάποια από τα ρήματα του αποσπάσματος της προηγούμενης άσκησης α) σε χρόνους που δείχνουν παρελθόν και β) σε χρόνους που δείχνουν μέλλον, μιλώντας για τη σχέση σας με τους γονείς σας.
3. Η μητέρα στο κείμενο 1 αντιδρά στην αρχή έντονα και μετά υποχωρεί. Σε ποιο χρόνο και ποια έγκλιση βρίσκονται τα ρήματα που χρησιμοποιεί και γράφονται με έντονους χαρακτήρες; • Βρείτε τη χρονική βαθμίδα τους.
 - *Μα, **να 'σαι** τόσο έξυπνη και **να φέρνεις** τέτοιους βαθμούς στα Μαθηματικά;*
 - ***Μην** το παίρνεις κατάκαρδα.*
 - *Άντε **πλύσου** λίγο...*
 - ***Πήγαινε** με τα παιδιά που ήρθαν να σε πάρουν.*

Κείμενο 5 [Όνειρο ήταν...]

Ξέρεις, μαμά, ο γιος σου βλέπει τη νύχτα εφιάλτες. Χθες, μέσα στ' άγρια μεσάνυχτα, άκουσα φωνές και κλάματα από το δωμάτιό του. Τον βρήκα στο κρεβάτι του να σπαράζει.

– Τι έχεις, Μανθούλη μου; Πονάς πουθενά; Είσαι άρρωστος;
 – Η μαμά... Η μαμά... Ήταν εδώ λίγο πριν έρθεις. Μ' αγκάλιασε, με φίλησε πολλές φορές. Εγώ είχα γαντζωθεί πάνω της και την παρακαλούσα: «Μην ξαναφύγεις, μαμά, σε παρακαλώ, μη μ' αφήσεις... Θα γίνω καλό παιδί, δε θα χτυπάω τους συμμαθητές μου και θα γυρίζω νωρίς στο σπίτι...». Η μαμά χαμογελούσε, αλλά δε μου απάντησε. Τραβήχτηκε από κοντά μου, άνοιξε την πόρτα κι έφυγε χωρίς να λογαριάσει τις φωνές και τα παρακάλια μου. Γιατί, Δανάη; Γιατί έφυγε πάλι;

– Όνειρο είδες, βρε κουτό. Η μαμά δε γύρισε κι ούτε πρόκειται να έρθει πίσω. Αυτά τα είπαμε. Πρέπει να μάθουμε να ζούμε χωρίς αυτήν, πάρ' το απόφαση. Είμαστε μεγάλοι πια, θα τα καταφέρουμε.

– Κι αν ξαφνικά πεθάνει ο μπαμπάς, τι θα γίνουμε μόνοι μας; Λένε ότι ο παππούς του Στράτου πέθανε από τη στενοχώρια του όταν έφυγε η κόρη του για την Αμερική. Κι ο μπαμπάς είναι πολύ λυπημένος. Φοβάμαι, Δανάη...

– Χαζούλικο... Πώς σου μπήκε τέτοια ιδέα στο μυαλό; Έτσι εύκολα πεθαίνουν οι άνθρωποι; Όλοι έχουν στενοχώριες, αλλά κάνουν κουράγιο και προχωρούν. Κι εμείς δε θα το βάλουμε κάτω. Σιγά σιγά θα την ξεχάσουμε τη μαμά και δε θα πονάμε πια.

– Εγώ δε θέλω να την ξεχάσω. Όταν μεγαλώσω θα πάω να τη βρω.

– Καλά, καλά... Κοίτα τώρα να ηρεμήσεις και να ξανακοιμηθείς κι έχουμε καιρό ως τότε.

Γύρισα κι εγώ στο κρεβάτι μου. Κανένας άλλος δεν άκουσε τις φωνές και τα κλάματα του Μάνθου. Η Θέκλα παίρνει κάθε βράδυ ένα χαπάκι για τις αϋπνίες της κι ο μπαμπάς δεν ξυπνάει, ακόμα και κανόνια να βαράνε. Το μπουκάλι το κρασί τού χαρίζει ένα βαθύ ύπνο όμοιο με λήθαργο... Εγώ όμως έμεινα ξάγρυπνη και μόνο όταν άρχισε να χαράζει με πήρε ο ύπνος.

Βλέπεις πώς καταντήσαμε, μαμά;

Λίτσα Ψαραύτη, Όνειρα από μετάξι, εκδ. Πατάκη, 2002

Διαβάζω και γράφω

1. Σχηματίστε τρεις στήλες. Στην πρώτη γράψτε τα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες, στη δεύτερη επισημάνετε το χρόνο τους και στην τρίτη τη χρονική βαθμίδα τους (παρόν, παρελθόν, μέλλον).
 - α. Το μπουκάλι το κρασί τού **χαρίζει** ένα βαθύ ύπνο όμοιο με λήθαργο. (κειίμ. 5)
 - β. **Έχω φανταστεί** το μονόλογο. (κειίμ. 1)
 - γ. Η μαμά **χαμογελούσε**. (κειίμ. 5)
 - δ. Αυτά τα **είπαμε**. (κειίμ. 5)
 - ε. Εγώ **είχα γαντζωθεί** πάνω της. (κειίμ. 5)
 - στ. **Θα γίνω** καλό παιδί, δε **θα χτυπάω** τους συμμαθητές μου. (κειίμ. 5)

Ρήματα	Χρόνος	Χρονική βαθμίδα

2. Σημειώστε δίπλα σε κάθε ρήμα το ποιόν του, δηλ. αν η ενέργειά του γίνεται εξακολουθητικά (μη συνοπτικό) [E], για μια στιγμή (συνοπτικό) [Σ] ή αν παρουσιάζει κάτι τελειωμένο (συντελεσμένο) [T].
3. Στον παραπάνω πίνακα επισημάνετε επίσης ποιοι χρόνοι σχηματίζονται με μια λέξη (μονολεκτικά) [M] και ποιοι με δύο ή τρεις (περιφραστικά) [Π].
4. Μεταφέρετε τα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες στην οριστική του ίδιου χρόνου.
 - Αλλάζει α) η χρονική βαθμίδα και β) το ποιόν τους;
 - **Να συνεχίσω** το δράμα; (κειίμ. 1) →
 - **Κοίτα** να ηρεμήσεις... (κειίμ. 5) →

Μαθαίνω για τους χρόνους του ρήματος

Οι μορφές που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει πότε και πώς γίνεται κάτι λέγονται **χρόνοι του ρήματος**. Έτσι φανερώνουν:

- ▶ Τη χρονική βαθμίδα στην οποία γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα (παρόν, παρελθόν, μέλλον) και διακρίνονται σε **παροντικούς** (ενεστώτας, παρακειμένος), **παρελθοντικούς** (παρατατικός, αόριστος, υπερσυντέλικος) και **μελλοντικούς** (εξακολουθητικός μέλλοντας, συνοπτικός μέλλοντας, συντελεσμένος μέλλοντας).
- ▶ Το ποιόν ενέργειας με το οποίο παρουσιάζεται αυτό που σημαίνει το ρήμα. Οι χρόνοι δηλαδή είναι **μη συνοπτικοί** (ενεστώτας, παρατατικός, εξακολουθητικός μέλλοντας) όταν φανερώνουν εξακολούθηση ή επανάληψη, **συνοπτικοί** (αόριστος, συνοπτικός μέλλοντας) όταν παρουσιάζουν κάτι συνοπτικά και **συντελεσμένοι** (παρακειμένος, υπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας) όταν αυτό που δηλώνουν είναι κάτι τελειωμένο.
- ▶ Από τους χρόνους του ρήματος άλλοι σχηματίζονται με μία μόνο λέξη και λέγονται **μονολεκτικοί** και άλλοι με δύο ή τρεις λέξεις και λέγονται **περιφραστικοί**.
- ▶ Όλοι οι χρόνοι στην υποτακτική και προστακτική στις κύριες προτάσεις αναφέρονται στο μέλλον, δηλ. σε ενέργειες που θα γίνουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΙΣΤΙΚΗ

Οι χρόνοι	Παροντικοί	Παρελθοντικοί	Μελλοντικοί
	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΣ ΜΕΜΟΝΤΑΣ
Μη συνοπτικοί	<i>χαρίζω</i>	<i>χάριζα</i>	<i>θα χαρίζω</i>
		ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΜΕΜΟΝΤΑΣ
Συνοπτικοί		<i>χάρισα</i>	<i>θα χαρίσω</i>
	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ	ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΣ ΜΕΜΟΝΤΑΣ
Συντελεσμένοι	<i>έχω χαρίσει</i>	<i>είχα χαρίσει</i>	<i>θα έχω χαρίσει</i>

Το θέμα του ρήματος και η αύξηση

θυμάμαι ότι:

- ▶ Σε κάθε κλιτή λέξη, άρα και στο ρήμα, το τμήμα που είναι στην αρχή της και δεν αλλάζει μορφή λέγεται **θέμα** και το τελευταίο τμήμα της που αλλάζει μορφή λέγεται **κατάληξη**.

Ακούω και μιλώ

1. Εάν ήσαστε στη θέση της ηρωίδας του κειμένου 1, πώς θα μετατρέπατε τις παρακάτω προτάσεις μιλώντας εσείς τώρα (στο α' ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα); • Το θέμα των ρημάτων παραμένει το ίδιο;

- α. Έχω φανταστεί το μονόλογο.
 β. ...και άλλαξα ρούχα.
 γ. Θα προσπαθήσω μαμά.
2. Μιλώντας για τη μητέρα τους τα παιδιά στα κείμενα 1 και 5 χρησιμοποιούν τις παρακάτω προτάσεις. Σε ποιο χρόνο ανήκουν τα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες; • Παρατηρείτε μπροστά από το θέμα τους κάτι που δεν έχουν στον ενεστώτα; • Πώς λέγεται;
- α. Η καλή μου η μαμά **έκρινε** ότι **έπρεπε**... (κείμεν. 1)
 β. Την **παρακαλούσα**. (κείμεν. 5)
 γ. **Άνοιξε** την πόρτα και **έφυγε**. (κείμεν. 5)
 δ. Η μαμά δε μου **απάντησε**. (κείμεν. 5)

Διαβάζω και γράφω

1. Μεταφέρετε τα ρήματα στο χρόνο που δίνεται στην παρένθεση. • Όταν ο χρόνος παρουσιάζει κάτι συνοπτικά ή κάτι τελειωμένο και αλλάζει σε χρόνο που δηλώνει επανάληψη ή εξακολούθηση, παραμένει το ίδιο θέμα;
- α. Μ' αγκάλιασε και με φίλησε πολλές φορές. (κείμεν. 5) (παρατατικός)

- β. Θα κλειστώ στο δωμάτιό μου. (κείμεν. 1) (εξακολουθητικός μέλλοντας)

- γ. Είχα γαντζωθεί πάνω της. (κείμεν. 5) (ενεστώτας)

2. Αν ήσαστε με τον αδελφό ή την αδελφή σας, πώς θα διατυπώνατε τις παρακάτω προτάσεις; • Παραμένει η αύξηση στα ρήματα;
- α. Έχασα τη βόλτα. (κείμεν. 1) →
- β. Εγώ έμεινα ξάγρυπνη. (κείμεν. 5) →
3. Βάλτε το ρήμα στον αόριστο. • Πού παίρνει την αύξηση;
 Τα Παιδικά Χωριά SOS αναλαμβάνουν την ευθύνη. (κείμεν. 4) →

Μαθαίνω για το θέμα και την αύξηση του ρήματος

- ▶ Το θέμα του ρήματος είναι **ενεστωτικό** και **αοριστικό** (ενεργητικού και παθητικού αορίστου). Μ' αυτό δηλώνεται το ποιόν της ενέργειας του ρήματος: το **μη συνοπτικό** με το **ενεστωτικό** θέμα, ενώ το **συνοπτικό** και το **συντελεσμένο** με το **αοριστικό** θέμα.
- ▶ Όσα ρήματα αρχίζουν από σύμφωνο μπορούν να πάρουν μπροστά από το θέμα, στον παρατατικό και τον αόριστο της οριστικής, ένα **ε-** που λέγεται **αύξηση**.
- ▶ Όσα ρήματα αρχίζουν από φωνήεν ή δίψηφο δεν παίρνουν αύξηση, αλλά κρατούν το φωνήεν ή το δίψηφο σε όλους τους χρόνους.
- ▶ Μερικά σύνθετα ρήματα με α' συνθετικό επίρρημα ή πρόθεση παίρνουν αύξηση στην αρχή του β' συνθετικού (**εσωτερική αύξηση**).
- ▶ Η αύξηση (και η εσωτερική) μένει όταν τονίζεται, ενώ χάνεται όταν δεν τονίζεται.

Γ1

Τα είδη των συνθέτων

► Η σύνθεση είναι η διαδικασία δημιουργίας νέων λέξεων από δύο ή περισσότερες άλλες λέξεις. Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται για να συνθέσουν τη νέα λέξη λέγονται **συνθετικά** και η λέξη που σχηματίζεται λέγεται **σύνθετη λέξη** ή **σύνθετο**.

α' συνθετικό + β' συνθετικό → σύνθετο ή σύνθετη λέξη

Ακούω και μιλώ

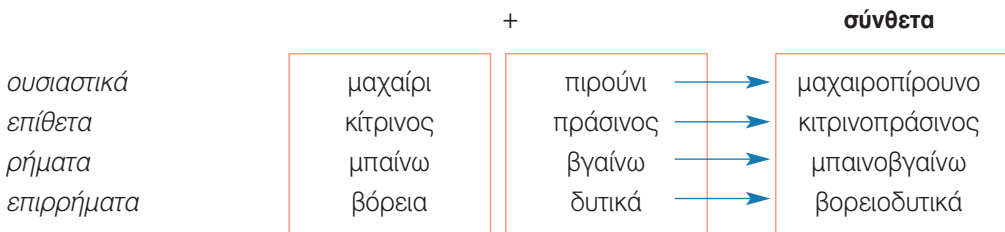
- Δείτε στα κείμενα της ενότητας τις λέξεις: *κατάκαρδα*, *στομαχόπονο* (κείμε. 1), *μεγαλουπόλεων* (κείμε. 2), *ξαναβρούν* (κείμε. 4). Μπορείτε να ανακαλύψετε τα συνθετικά τους; • Πώς συνδυάζονται αυτά για να δώσουν τη σημασία της σύνθετης λέξης;
- Από το κείμενο 3:
 - *ιδιότροπος* = αυτός που έχει ιδιαίτερους (περίεργους) τρόπους.
 - Πώς λέγεται αυτός που έχει μεγάλο σώμα;
 - *πειραματόζωο* = το ζώο που χρησιμοποιείται για πειράματα.
 - Πώς λέγεται το ποτήρι που χρησιμοποιείται για κρασί;

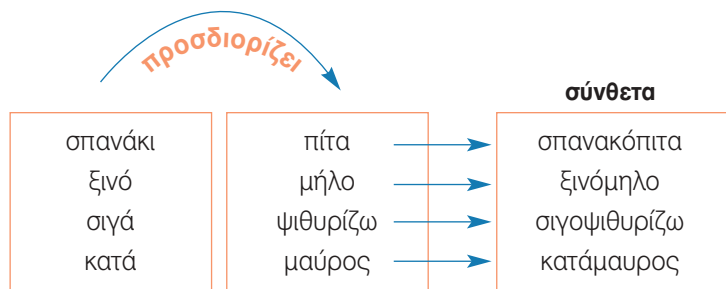
Μαθαίνω για τη σημασία των συνθέτων

► Τα σύνθετα, ανάλογα με τη σχέση του πρώτου με το δεύτερο συνθετικό, χωρίζονται σε:

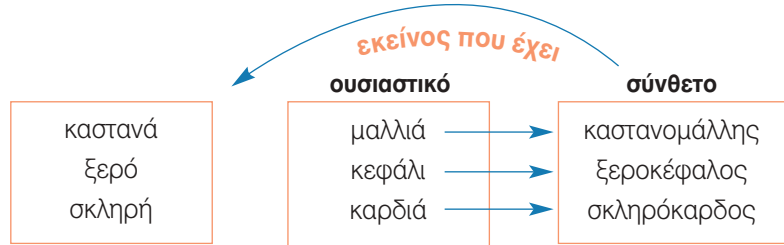
- **παρατακτικά** Τα δύο συνθετικά **παρατάσσονται** το ένα δίπλα στο άλλο.

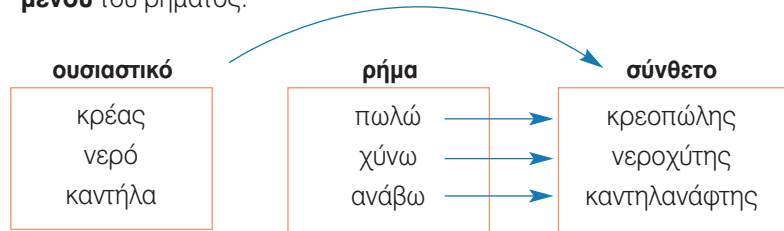
- **προσδιοριστικά** Το πρώτο συνθετικό **προσδιορίζει** το δεύτερο.

- **κτητικά** Τα κτητικά σύνθετα μπορούν να αποδοθούν με τη φράση «εκείνος που έχει...».

- **αντικειμενικά** Το ένα συνθετικό είναι ουσιαστικό, το άλλο ρήμα. Το ουσιαστικό έχει θέση **αντικειμένου** του ρήματος.

Γ2

Η μορφή των συνθέτων: το **συνδετικό** φωνήεν

- ▶ Το -ο- που εμφανίζεται συνήθως ανάμεσα στο θέμα του πρώτου συνθετικού (όταν αυτό είναι κλιτό) και στο δεύτερο συνθετικό (όταν αυτό αρχίζει με σύμφωνο) λέγεται **συνδετικό φωνήεν** (γυναίκ-ες + παιδιά → γυναικ -ό- παιδα).
- ▶ Το βλέπουμε επίσης και σε πολλά επιρρήματα (κρυφ-ά + μιλώ → κρυφομιλώ).
- ▶ Ωστόσο, όταν το δεύτερο συνθετικό αρχίζει με φωνήεν (κυρίως α ή ο), το συνδετικό -ο- συνήθως δεν εμφανίζεται:
 δεκαπέντε + Αύγουστος → Δεκαπενταύγουστος γλυκός + ανάλατος → γλυκανάλατος
 αλλά έχουμε και
 βόρειος + ανατολικός → βορειοανατολικός

Διαβάζω και γράφω

Στα σύνθετα της δραστηριότητας 1 (*Ακούω και μιλώ*) της ίδιας υποενότητας *κατάκαρδα, στομαχόπονος, μεγαλούπολη, ξαναβρίσκω* γράψτε τα δύο συνθετικά τους.

α' συνθετικό

.....

β' συνθετικό

.....

- Σχηματίστε νέες σύνθετες λέξεις, χρησιμοποιώντας το ένα από τα δύο συνθετικά καθεμιάς και αλλάζοντας το άλλο συνθετικό, π.χ. *στομαχ-ό-πονος – κοιλ-ό-πονος*.

- ▶ Στο βιβλίο της Α΄ τάξης μάθαμε τι είναι η παράγραφος, ποια είναι τα βασικά της μέρη και τι είναι ο πλαγιότιτλος μιας παραγράφου. Παράλληλα, είχαμε μια πρώτη «γνωριμία» με την περιληψη ενός κειμένου. Θα προσπαθήσουμε στη συνέχεια να τα συνδέσουμε όλα αυτά, μελετώντας προσεκτικά το κείμενο 4.

Ακούω και μιλώ

1. Δώστε έναν τίτλο στο κείμενο 4 ο οποίος να αποδίδει όσο το δυνατόν καλύτερα το περιεχόμενό του. • Συγκρίνετε και συζητήστε τους τίτλους που θα δώσουν οι συμμαθητές σας.
2. Διαβάστε χωρισμένοι σε τέσσερις ομάδες πρώτα ολόκληρο το κείμενο και στη συνέχεια η κάθε ομάδα να παρουσιάσει επιγραμματικά το κύριο νόημα μιας παραγράφου (προφορικός πλαγιότιτλος). • Κρίνοντας προσεκτικά τους πλαγιότιτλους που ακούστηκαν, προσπαθήστε να αποδώσετε περιληπτικά το περιεχόμενό του κειμένου.

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε το θέμα (νοηματικό κέντρο) στο οποίο αναφέρεται το κείμενο. Υπογραμμίστε τις λέξεις-κλειδιά της πρώτης παραγράφου. • Στη συνέχεια, γράψτε έναν πλαγιότιτλο που να αποδίδει το νόημα της παραγράφου. • Προσέξτε να μην αντιγράψετε τις λέξεις και φράσεις του κειμένου, αλλά να γράψετε έναν πλαγιότιτλο που να φέρει τη δική σας σφραγίδα και να αποδεικνύει ότι καταλάβατε πολύ καλά το περιεχόμενο της παραγράφου.
2. Ένας συμμαθητής σας έγραψε τον παρακάτω πλαγιότιτλο για τη δεύτερη παράγραφο του κειμένου. Κάντε τις παρατηρήσεις σας διορθώνοντας ό,τι θεωρείτε αναγκαίο.
«Στην οικογένεια SOS μεγαλώνουν παιδιά ανεξάρτητα από φύλο και ηλικία, ενώ η επιλογή τους γίνεται μόνο με κριτήριο την προστασία τους».
 - Γράψτε με ανάλογο τρόπο τους πλαγιότιτλους της 3ης και 4ης παραγράφου. • Ο καθένας να συνεργαστεί με ένα συμμαθητή του ανταλλάσσοντας τους πλαγιότιτλους και κρίνοντας ο ένας τους πλαγιότιτλους του άλλου.
3. Υποθέστε ότι θέλετε να ενημερώσετε τους γονείς για το περιεχόμενο του κειμένου για τα Παιδικά Χωριά SOS. • Κάντε το γράφοντας μια περιληψη 80 λέξεων η οποία μπορεί να βασιστεί στο παρακάτω ενδεικτικό διάγραμμα:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ
→ Παρουσίαση θέματος – νοηματικού κέντρου π.χ. <i>το κείμενο μας ενημερώνει ή αναφέρεται...</i>
→ 1ος πλαγιότιτλος (Προσοχή στην ομαλή σύνδεση με τη χρήση συνδετικών λέξεων, π.χ. <i>Αρχικά, αναλυτικότερα, πιο συγκεκριμένα...</i>)
→ 2ος πλαγιότιτλος
→ 3ος πλαγιότιτλος (Αξιοποιήστε τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις που θα αναζητήσετε μαζί με τον καθηγητή σας.)
→ 4ος πλαγιότιτλος

4. Μελετήστε τις περιλήψεις που γράψατε και επιχειρήστε να τις αξιολογήσετε με βάση τα κριτήρια που ήδη έχετε εφαρμόσει:

Κριτήρια αυτοαξιολόγησης

1. Εντοπισμός θεματικού-νοηματικού κέντρου του κειμένου
2. Γραφή πλαγιότιτλων με αναδιατύπωση των ιδεών του αρχικού κειμένου – Όχι στείρα αντιγραφή του αρχικού κειμένου
3. Τήρηση του ορίου των λέξεων (με μικρή απόκλιση)

1. Στα κείμενα 1, 2 και 4 υπογραμμίστε τις λέξεις και τις φράσεις που έχουν σχέση με την οικογένεια και χωρίστε τες σε ονοματικά και ρηματικά σύνολα. • Τέλος, βρείτε τις σημασίες όσων φράσεων δε γνωρίζετε.

Ονοματικά σύνολα

.....

Ρηματικά σύνολα

.....

2. Σχηματίστε οικογένειες λέξεων με τις λέξεις:

οικογένεια

μητέρα

πατέρας

3. Ξαναγράψτε τις προτάσεις στο παρελθόν (χρησιμοποιώντας παρατατικό στις τέσσερις πρώτες και αόριστο στις υπόλοιπες). • Ακολουθούν αυτά τα ρήματα τους κανόνες της αύξησης;

α. *Τι έχεις, Μανθούλη μου;* (κειμ. 5) →

β. *Είσαι άρρωστος;* (κειμ. 5) →

γ. *Ξέρεις, μαμά, ο γιος σου...* (κειμ. 5) →

δ. *Θέλω να είμαι αληθινή.* (κειμ. 1) →

ε. *Εγώ για σένα το λέω.* (κειμ. 1) →

στ. *Μου 'ρχεται να γελάσω.* (κειμ. 1) →

ζ. *Βλέπεις πώς καταντήσαμε, μαμά;* (κειμ. 5) →

η. *Η Θέκλα πίνει ένα χαπάκι.* (κειμ. 5) →

Μαθαίνω ότι:

▶ Παίρνουν αύξηση **η-** τα ρήματα: *έρχομαι (ήρθα)*, *πίνω (ήπια)*, *είμαι (ήμουν)*, *ξέρω (ήξερα)*, *θέλω (ήθελα)*.

▶ Παίρνουν αύξηση **ει-** τα ρήματα: *βλέπω (είδα)*, *λέω (είπα)*, *έχω (είχα)*.

Ακούω και μιλώ

1. Περιγράψτε την καθημερινή ζωή μιας σύγχρονης εργαζόμενης μητέρας. Πότε ξυπνάει, ποιες δουλειές κάνει στο σπίτι, ποιες εκτός σπιτιού και ποιες αναθέτει σε σας.
2. Αφηγηθείτε σ' ένα φίλο σας ένα ευτράπελο (κωμικό) επεισόδιο που συνέβη στην οικογένειά σας κατά τη διάρκεια μιας γιορτής, μιας εκδρομής κτλ.
3. Αφού διαβάσετε στο βιβλίο της Οικιακής Οικονομίας τα Δικαιώματα του Παιδιού σύμφωνα με τη διακήρυξη του ΟΗΕ, οργανώστε μια συζήτηση στην οποία να εξετάσετε μέσα από τις ειδήσεις των ΜΜΕ αν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των παιδιών σήμερα στον κόσμο.

Διαβάζω και γράφω

Βάρη

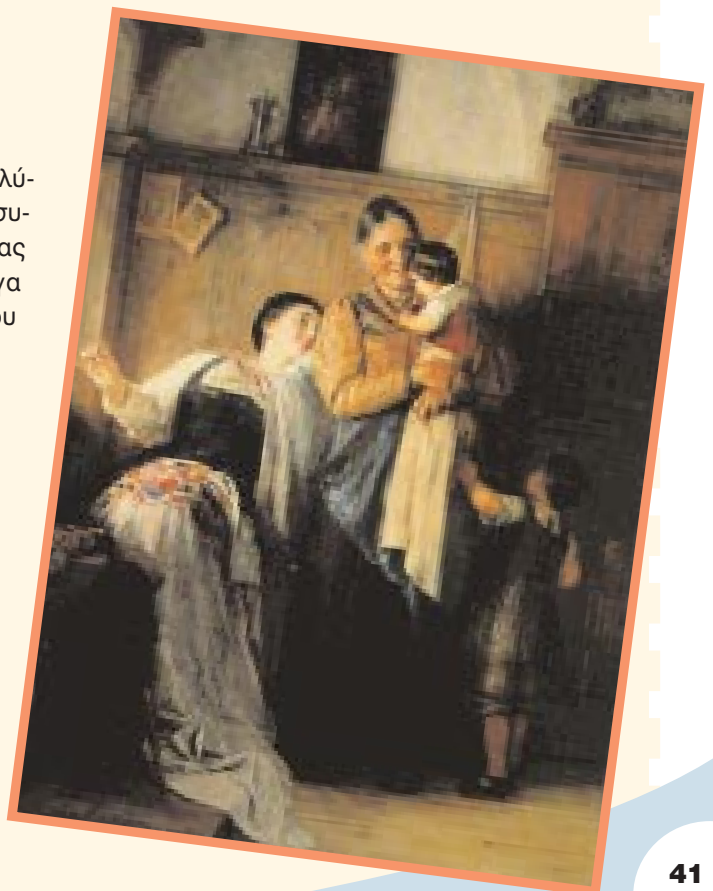
Πλαγιάρι

Ενημερωτικό φυλλάδιο των Παιδικών Χωριών SOS

1. Κοιτάζοντας τις φωτογραφίες από τα Παιδικά Χωριά SOS υποθέστε ότι επισκέπτεστε ένα τέτοιο χωριό. Τι θα θέλατε να πείτε και να συζητήσετε με τα παιδιά; • Γράψτε ένα κείμενο με τη μορφή ερωτηματολογίου το οποίο θα στείλετε με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στο Παιδικό Χωριό SOS της Βάρης ή του Πλαγιαρίου.

2. Σε συνεργασία με τον καθηγητή Καλλιτεχνικών αναλύστε το περιεχόμενο του διπλανού πίνακα και στη συνέχεια ζωγραφίστε ένα δικό σας πίνακα παίρνοντας αφορμή από τη ζωή στην οικογένειά σας. Τα έργα σας μπορούν να εκτεθούν σε μια μικρή έκθεση που θα οργανώσετε στην τάξη σας.

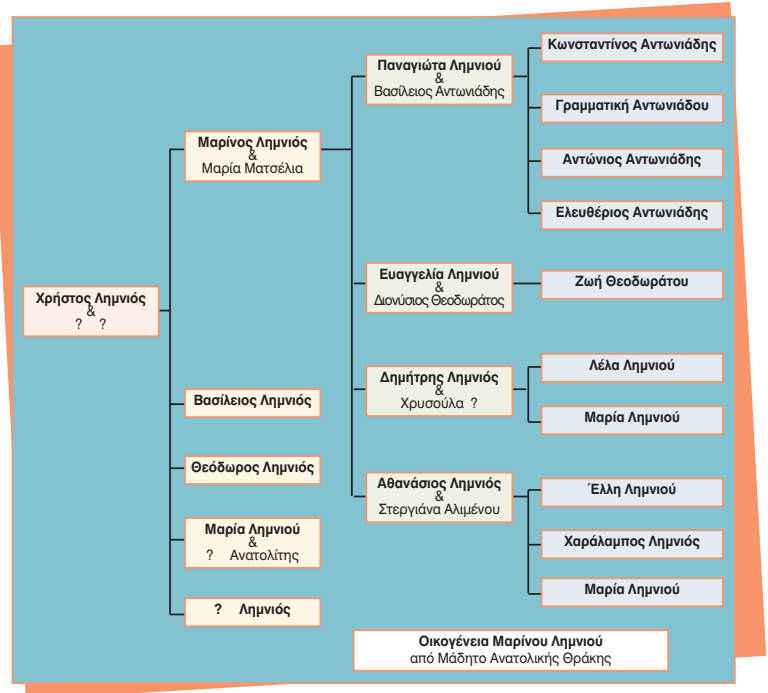
Νικόλαος Γύζης, *Κούκου*,
Εθνική Πινακοθήκη 100 χρόνια, Τέσσερις αιώνες
Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο
Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα 2001

Διαθεματική εργασία

- ▶ «**Η οικογένεια παλιότερα και σήμερα**». Διαμορφώστε ένα φάκελο υλικού στον οποίο να περιγράφεται η πορεία της οικογένειας στην Ελλάδα τον 20ό αιώνα.
 - Χωριστείτε σε δύο βασικές ομάδες:
 - Η α΄ ομάδα θα αναζητήσει υλικό από το παρελθόν συνδυάζοντάς το με τα σύγχρονα ιστορικά γεγονότα (φωτογραφίες, κείμενα, «γενεαλογικά δέντρα», προφορικές-ηχογραφημένες διηγήσεις από παππούδες κτλ.).
 - Η β΄ ομάδα θα αναζητήσει υλικό από τη λειτουργία και τα προβλήματα της σύγχρονης οικογένειας (κείμενα, δημοσιευμένες έρευνες, υλικό από διαφορετικά είδη οικογενειών (μονογονεϊκές, παιδιά χωρίς οικογένεια κτλ.).
 - Να αξιοποιηθούν οι εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών με τη γραφή δικών τους κειμένων και σκίτσων-χαρτών, οι διηγήσεις γονέων και συγγενών, καθώς και ποικίλες πηγές ενημέρωσης (εφημερίδες, διαδίκτυο κτλ.) που απεικονίζουν την πιθανή μετακίνηση της οικογένειάς τους από τόπο σε τόπο.

- ▶ Με τη βοήθεια του καθηγητή της Πληροφορικής ζωγραφίστε ένα οικογενειακό δέντρο, που θα περιλαμβάνει τα παιδιά, τους γονείς, τους θείους, τα ξαδέλφια, τους παππούδες και τις γιαγιάδες.
 - Έπειτα να συμπληρώσει ο καθένας σας τα κλαδιά του με τα μέλη της δικής του οικογένειας, αξιοποιώντας το φωτογραφικό υλικό.
 - Μπορείτε να βρείτε δείγμα οικογενειακού δέντρου στην Ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού (<http://genealogy.ime.gr>).

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- ▶ Θυμηθείτε τις σημασίες των εγκλίσεων και συμπληρώστε τα κενά με αυτές που συναντώνται πιο συχνά:
 - Η οριστική φανερώνει
 - Η υποτακτική φανερώνει
 - Η προστακτική φανερώνει
- ▶ Μεταφέρετε το ρήμα *δείχνω* στους παρελθοντικούς και στους μελλοντικούς χρόνους.

παρελθοντικοί

μελλοντικοί

- ▶ Ονομάστε τα παρακάτω σύνθετα ανάλογα με τη σχέση του α΄ με το β΄ συνθετικό:
 - ψηλόλιγνος, πρωτοβρόχι, χορτοφάγος, γλυκόφωνος
 -,,,